

Nr. 2 fehlt!
11. Dez. 1954 Lr

A
3

DISSERTATIO INAUGVRALIS MEDICA
DE
DIFFERENTIIS
NATVRARVM
RESPECTV
CLIMATVM,

QVAM
SVB AVSPICIIIS SVMMI NVMINIS
ET

CONSENSV GRATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
PRAESIDE

PRO-RECTORE FRIDERICIANAE MAGNIFICO
VIRO ILLVSTRI EXCELLENTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO
DOMINO

D. ANDREA ELIA BÜCHNERO,
SERENISS. AC POTENT. BORVSS. REG. CONSILIAR. INTIMO,
S. R. I. NOBILI, MEDIC. ET PHYS. PROF. PVBL. ORDIN. ET IMPERIAL.
ACAD. NATVR. CVRIOSOR. PRAESIDE,

PRO GRADV DOCTORIS
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIS
DOCTORALIBVS LEGITIME IMPETRANDIS

AD D. MARTII, A. S. R. MDCCXLVI.
HORIS ANTE- ET POMERIDIANIS
PVBLICE DEFENDET
AVCTOR ET RESPONDENS

WERNERVS GVILIELMVS MÜLLER,
MOSCOVIA-RVSSVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
TYPIS JOH. CHRISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.

DISSERTATIO INAVGURALIS MEDICA

DE

DIFFERENTIIS

NAT. V. R. A. R. V. M.

D. CLIMATUM

DE

CONSERVATIONE

IN

PRO

GRADU

DOCTORIS

IN

ARTIBUS

PRO

GRADU

DOCTORIS

DOMINO SVO GRATISSIMO

JOH. CHRISTOPH. HENDRICKS

ILLVSTRISSIMO. EXCELLENTISSIMO
AC. EXPERIENTISSIMO.

DOMINO
D. HERMANNO
DE LESTOCQ

SACRAE. CAESAREAE. MAIESTATIS. RVSSIAE
CONSILIARIO. INTIMO. ACTVALI

AC

PERSONAE. AVGVSTISSIMAE

MEDICO. PRIMARIO

S. R. I. COMITI

SVPREMO. RERV. MEDICINALIVM

PER. TOTAM. RVSSIAM

DIRECTORI

DOMINO. SVO. GRATIOSISSIMO

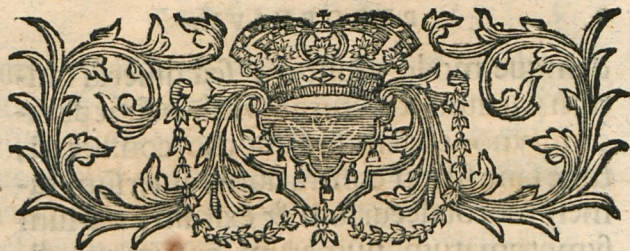
ARTIVM
QVAE. AD. HVMANITATEM. PERTINENT
NEC. NON. EORVM
QVI
IN. IIS. COLENDIS
ASSIDVAM. PONVNT. OPERAM
OMNIVM
MAECENATI. STATORI
CONSERVATORI. AMPLIFICATORI
OPTIMO. MAXIMO
POSTERITATI. MERITO. COMMEMORANDO

HANC. DISSERTATIONEM. MEDICAM
DE
DIFFERENTIIS. NATVRARVM
RESPECTV CLIMATVM
STVDII. SVI
DE. AEGRIS. IN. POSTERV. BENE. MERENDI
SIMVL. QVE
SANCTISSIMI. OBSEQVII
AC
DEMISISSIMAE. VENERATIONIS
NVNTIAM. ATQVE. INTERPRETEM
HVMILLIME
OFFERT. DEDICAT

AC. PROINDE
EIDEM. SANITATEM. INCORRVPTAM
VIRESQVE. SEMPER. INTEGRAS
PERPETVVM
GENTIS LESTOCQVIANAE
FLOREM. AC. INCOLVMITATEM
ET. SVIS. ET. TOTIVS. PATRIAE. REBVS
INSIGNITER. PROFVTVRAM
QVANTA. POTEST. MENTIS. RELIGIONE
ADPRECATVR
TANTI. MAECENATIS

DEVOTISSIMVS. CLIENS
WERNERVS GVILIELMVS MÜLLER.

DISSERTATIONIS INAUGVRALIS MEDICAE,

DE

DIFFERENTIIS
NATVRARVM
RESPECTV CLIMATVM,

PROOEMIUM.

In constituendis morbo-
rum differentiis, illisque ri-
te medendis, naturarum
maxime constitutionem
esse respiciendam, Medi-
cus quisque lubens fatebi-
tur. Fac enim, duos ho-
mines, qui ratione aetatis & sexus conue-
niunt, iisdem rebus non-naturalibus eod-
dem-

demque modo vtuntur, sed diuerſa tantum partium ſtructure & viribus ſunt præditi, vno eodemque morbo conſictari, tunc ſane ſi non contrarium, diuerſum tamen morbi decurſum & exitum, varium ſymptomatum numerum eorumque diuerſam indolem obſeruabis. Mirandum igitur non eſt, quod ex omnibus iis, qui a celeberrimis practicis in ſcriptis ſuis enumerati ſunt, morbis, nullus eodem plane modo, quo vnum excruciatuſ eſt ſubiectum, alterum quoque affligat, etſi hæc duo ſubiecta ſub iisdem poſita ſint circumſtantiis, eademque gaudeant victuſ ratione. Immo nec ſana ſubiecta vnum eundemque victum ſimilicum ſanitatis effectu ferunt. Ecquis denique eiſdem medicamenti, duabus vel tribus perſonibus, non admodum a ſe inuicem diſcrepantibus, eadem doſi exhibiti, diuerſum non ſæpiſſime animaduertit effectuſ? Atque hæc diuerſitas effectuſ, quos eadem medicamenta, æquali quantitate porrecta, in hominibus producunt, & ſymptomatum

tum, quae cum vno eodemque morbo, diuersos homines affligente, coniuncta sunt, differentia semper est eo maior, quo maior corporum humanorum est diuersitas. Erit itaque in singulorum subiectorum corporibus eorumque viribus & partium tam fluidarum mixtione, quam solidarum tono & structura, quaerendum, quod hanc diuersitatem producit. Hoc nominamus *naturam*, quam alii a primo natiuitatis puncto robustiorem, alii debiliorem, alii posthaec per varios casus turbatam & debilitatam nacti sunt.

Accedit ad hoc, quod corpora humana sint machinae, non arte, sed natura factae, ideoque non vt machinae artificiales vi sua, sine aliarum rerum auxilio, operationes suas ad certum tempus exercere possint, sed aliis rebus extra se positis opus habeant, quibus vim suam, ad certas actiones producendas aptam, conseruare possunt. Eiusmodi vero res, quae in machinam agunt humanam, eiusque vim, seu naturam, ad certas mutationes producendas

B

das

das disponunt, ab antiquis Medicis iam fuerunt cognitae, & nomine *rerum non-naturalium* insignitae, vt sunt aër, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigilia, excreta & retenta, & denique animi pathemata. Pro horum diuersa indole & pro diuersa eorundem in corpus humanum actione, diuersa ipsi conciliatur natura, & cum fieri nequeat, vt res non-naturales circa vnum subiectum eodem se habeant modo, quo circa alterum, patet exinde ratio, quomodo corporis humani natura *mutari* queat. Ponamus enim duos esse homines, in plerisque rebus sibi similes, sed quorum vnus cibus mollibus, concoctu facilibus, potu leuiori & subtiliori, aëre sereno & temperato vtitur, alter vero alimenta dura, solutioni minus apta, potum crassiolem & grauiorem adsumit, & sub aëre impuro & nebuloso degit, & obseruabimus miram illorum discrepanciam, tam ratione habitus corporis & temperamenti, quam ratione virium & actionum, quæ vel necessario, vel a voluntate

te

te peraguntur. Quum igitur rerum non-naturalium indoles & natura pro *Climatum* diuersitate ingentem in modum differat, facile exinde concludere licet, diuersas coeli plagas maximam corporibus humanis inducere mutationem, & admodum diuersam pro ratione sua ipsis conciliare naturam. Sed quid multis opus est? Experientia enim docet quotidiana, corporum humanorum, sub vno eodemque Climate degentium, naturas admodum inter se differre, hinc a minori ad maius concludere & maiorem, immo maximam earum differentiam sub diuersis coeli plagis constituere haud iniquum est. Adparent haec ex morbis aliis Climatibus endemiis, quos in nostra terra incognitos, immo inauditos adpellare possumus. Exempla nobis praebent Asiaticorum ac Indorum morbi, *Beriberi*, *Moderbi*, *Schiptio*, Persarum *vena Medinensis*, Hungarorum *Thoniör* dicti, quorum nomina apud nos ferre inaudita sunt, quique raro alios, nisi indigenos, corripunt homines. III nem

nem horum morborum facit Illustris b. m. HOFFMANNVS, in libro germanico *de Diætetica*. Sic perniones, alique a frigore exorti adfectus septentrionalibus familiares, quin immo frigoris ipsius nomen, nedum effectus, in calidioribus regionibus ignoti plane sunt. Diuersam igitur medendi methodum, medicinam & diaetae ordinationem quaeuis, pro Climatis sui genio, suo robore vel tono debili, requirit natura; quae omnia Medicus, felicem praxin adquisiturus, probe attendere debet. Neque solum haec meditatio Medicum ad praxin prospere exercendam praeparat, sed eiusdem etiam iudicium in auctorum practicum lectione maxime dirigit atque informat. Quum enim Graeci, Arabes, Itali, Hispani, Galli, Heluetii, Germani, Belgae, Britanni, Dani, Sueci, Hungari, Transyluani, de medicina scripserint: quum quilibet horum auctorum peculiarem medendi methodum praescribat, morbis in eius climate familiaribus adcommo-datam, & medicamenta commendet, quae
in

in eius locis natalibus, & in hominibus cum eo sub eodem coelo degentibus, prosperum ediderunt effectum; quis non videt, quam multa & varia Medicus in morborum historiis & curationibus, a peregrinis atque exteris Medicis consignatis, indagare prius & perpendere debeat, antequam pro certo statuatur, eorum medendi methodum & remedia iis etiam aegrorum corporibus conuenire, quae cum eo sub eadem coeli plaga viuunt. Placuit ergo mihi periculum facere, in praesenti specimine inaugurali *naturarum differentias respectu climatum* indagandi, quod an recte ac debite praestitum sit, beneuolus Lector diuidicet, erroresque forsitan commissos ut minus rigoroſe interpretetur, enixe contendo.

§. I.

Diuiderunt terram nostram Geographi in plagas quatuor, cardinales dictas, quibus orientis, occidentis, meridionalis ac septentrionalis nomina indiderunt, quarumque singulam in minores iterum tractus distinxerunt, varia nomina adeptos. Superficiem autem terræ circulis aequatori parallelis distribuerunt in tractus, quibus ipso solstitii aestiui die longitudo diei triginta minorum spatio distat a proximo tractu, atque hos tractus nominarunt *Climata*, ita ut hocce nomine designetur tractus coeli, aut spatium duobus parallelis inclusum, sub quo diei longitudo ad dimidiam horam variatur. Qui plura de his desiderat, adeat Geographiae, veteris praecipue, auctores, & inter hos beatum *Christophorum CELLARIUM*.

§. II.

Medici vero ac Physici, quando de *Climatibus* loquuntur, non solum superficiei terrae, & longitudinis vel breuitatis dierum rationem habent, sed omni-

omnium potius in Climate quodam existentium rerum, quatenus in homines ibidem degentes influunt, eorumque statum mutare valent. Sic primo considerant *aërem*, eiusque diuersas proprietates, in quantum nempe is temperatus, vel valde calidus, minus vel magis frigidus, siccus vel humidus, grauis vel leuis & denique purus vel impurus est; deinde eorum, quae Climatis cuiusdam terra profert, indolem & conditionem, tum victus rationem, & vtrum homines illis, quae in eorum terris proteniunt, moderate an immoderate vtantur, ac tandem reliquarum rerum non-naturalium vsum. Quae singula si quis in quodam Climate obseruat, facile incolarum quoque naturam, vt pote quae a rebus modo commemoratis dependet, determinare potest.

§. III.

Adseruimus quidem §. II. Medico, climatum diuersitatem consideraturo, multarum rerum in iisdem occurrentium rationem esse habendam; sed facile perspici potest, quasdam res necessario cum Climatis notione esse connexas, adeoque differentiam eiusdem essentialem constituere, alias vero minus, quorsum pertinent moderata vel immoderata, qua cuiusdam Climatis incolae vtuntur, viuendi ratio, eorumque circa res non-naturales vsum & abusus. Illae vero res, quae in quouis Climate adesse videntur, vt sunt terrae cuiusdam & fructuum, quos profert, indoles & natura, ita sunt comparatae, vt maxime ab aëre eiusque diuerso caloris gradu

du dependeant, & quilibet fatebitur, in quouis Climate ad aëris statum maxime esse respiciendum. Quae cum ita sint, nos, aliorum Medicorum consensu nixi, non incommode Clima, in sensu strictiori sumtum, per *distantiam corporum terrestrium ab aequatore, cum diuerso inde pendente caloris gradu*, definiendum esse putamus.

§. IV.

Confirmat hanc nostram sententiam situs ac figura terrae, quae, cum globo similis sit, ita tamen, vt sub aequatore eleuetur paululum, paululumque circa polos depressa sit, facit, vt quaedam aequatori propiora, quaedam remotiora sint corpora, id quod *distantiam* adpellamus.

§. V.

Mundus corporeus est complexus entium, vi praedictorum, tam successiuorum, quam simultaneorum, inter se connexorum, (HAMBURG. *Phys. §. 6.*) & cum corpora simultanea sibi certo & determinato modo coexistere debeant, certum coexistentiae ordinem, quem *locum* dicimus, requirunt, qui a *vi corporum* ita dicta *centripeta* ac *centrifuga* sustinetur ac continuatur. Haec quo distinctius cognoscantur, systema mundi totum in duos diuisum est *globos*, quorum alter *coelestis, terrestris* alter dicitur. Ambo linea quadam circulari, *aequator* dicta, circumscripti sunt. Aequatoris terrae fines *poli, arcticus & antarcticus* constituunt.

Ordo

Ordo coëxistentiæ corporum facit, vtilia aequatori, alia polis sint propinquiora, vel ab illis remotiora, hoc vero vocatur *distantia*. Clima igitur est distantia corporum terrestrium ab aequatore.

§. VI.

Antiquiores iam Medici ac Physici influxum siderum & planetarum in corpora terrestria statuere, quem & hodierni, tantum non de omnibus, certum assumunt. De Sole vero nemo vnquam dubitauit, & in posterum dubitabit vnquam, prorsus vt omnes obuientes in terra mutationes primario a sole deriuandas adfirmant. Confer. Illustr. b. m. HOFFMANNI Dissert. de *Siderum influxu in corpora humana*, quae in *Opusc. theologico-physico-mediceis* extat.

§. VII.

Sol omnia corpora illucescit ac calefacit: Corpus enim est ingneum, eiusque radii vel perpendiculariter, vel oblique in corpora terrestria incidunt. Si radii solares oblique in superficiem corporis cuiusdam feruntur, in maius expanduntur spatium, quam si perpendiculariter incidunt. Nunc notum est ex fundamentis physicis, calorem eo magis augeri, quo maior est numerus radiorum simul spatium quoddam ferientium, ideo radii solares perpendiculares maiorem excitant calorem, quam totidem obliqui. Sed haec ratio non sola est, ob quam radii Solis perpendiculares magis calefaciunt, quam obliqui: Docent enim Physici, corpus, cuius

C

linea

linea directionis ad superficiem corporis alterius perpendiculariter fertur, tota sua agere vi, hinc radii Solis perpendiculares totam suam vim, obliqui vero virtutis suae partem aliquam tantum exercere possunt, adeoque cum calor eo maior sit, quo maior est particularum ignearum vis, ideo maiorem producunt calorem. Praeterea radii Solis obliqui maius in aëre spatium transire debent, quam perpendiculares, eamque ob causam in plures aëreas particulas incidunt, quae eorum motui resistunt eosque reflectunt, ut pauci tantum corporis superficiei attingant. Haec itaque omnia satis superque demonstrant, radios Solis perpendiculares multo magis calefacere, quam obliquos, & Climata illis exposita maiorem sentire caloris gradum, quam quae hos excipiunt.

§. VIII.

Effectus itaque caloris, quem radii solares in corpora praestant, differentiam Climatum praecipuam constituit, quam *essentialem* non iniuste appellare possumus. Qua demum ratione Clima in *calidum, frigidum & temperatum* dispescere licebit. Eo iam respexere antiquiores Geographi, qui regionum positum in *Zonas* diuidere, *torridam, frigidam, & temperatam* adpellatas. *Clima calidum, seu Zonam torridam*, eae faciunt regiones, quae inter duos tropicos sub $23^{\circ} 29'$ aequatoris sunt positae. Hoc, quoniam aequatori maxime vicinum & solari igni immediate expositum est, *calidissimum*
voca-

vocatur. Obseruationibus quotidianis constat, solares radios, per specula concaua Tschirnhufiana collectos ac concentratos, flammam excitare, corporaque quaeuis comburere. Eandem certo vim in corpora Soli maxime propinqua illos exercere solos facile concludimus. Non miramur itaque, si in Zona torrida degentes homines nudo semper corpore obambulare legimus. Notarunt insuper itinerum scriptores, Solem, quo magis aequatori adpropinquant, animantia, imo naues eleuare in altum, quare eidem *vim attrahentem* adscribere.

§. IX.

Climati calido subiecta sunt Portugallia, Hispania, maxima pars Italiae vna cum insulis maris mediterranei, Graecia, plurimae ceterae partes Turciae, Arabia, Persia, India, maxima pars Chinae, imperii Mogolis, Iaponiae, vniuersa Africa, pars Americae septentrionalis & maxima pars Americae meridionalis, strictiori vero sensu omnes terrae in Zona torrida sitae. Aequator, super caput horum populorum constitutus, secat Horizontem ad angulos rectos & sol, qui inter vtrumque tropicum crusum tenet, in meridie incolis extra Zonam torridam certis temporibus haud ita procul super caput ascendit, in Zona vero torrida plene verticalis fit, radiosque perpendiculares proicit, quo efficitur, vt aliqui loci a nemine penitus, aliqui vero certis anni tantum temporibus habitari possint. Sic legimus, Lybiam, vbi praeter aestum arenae multitudo

& aquarum inopia concurret, omni incola destitui, & prouinciam Persiae Chusistan tam ingenti flagrare aestu, vt incolae eiusdem ad montes, sedibus suis relictis, confugiant. Pariter notum est, plurimis in Italiae & Hispaniae locis meridie paucissimos, vel neminem penitus in plateis & viis animaduerti. Quid? quod solis ardor, huic climati proprius, plane esset intolerabilis & terras redderet inhabitabiles, nisi a quibusdam circumstantiis mitigaretur, quae in eo consistunt, vt primo diei noctisque tempora sibi vt plurimum sint aequalia, adeoque aestus frigidus nocturno aëre temperetur; deinde in Zona inprimis torrida continuo venti flent, magnae aliquando vehementiae, & denique pluuiae circa aequatorem diuersis anni temporibus satis frequentes sint, quae nimium aestum moderantur, terraeque fertilitatem conciliant. Aegyptus vero, ob deficientes pluias, hoc habet particulare, vt a Nilo singulis annis inundetur & foecundetur.

§. X.

Clima temperatum, seu *Zona temperata*, eum complectitur terræ tractum, qui inter circulum polarem unum unumque tropicum ultra $23^{\circ} 29'$ extensus est. Hoc a Solis radiis paullo magis dispersis calescit, sed in simul quoque gradibus differt, prout reclinatio radiorum vel maior est, vel minor. Mitior itaque aestus ibi obseruatur, minus incolas molestans, & cum hyemis frigore, ast leui, per annum alternans.

§. XI.

§. XI.

Complectitur autem temperatum hoc Clima superiorem Hispaniam atque Italiam, Heluetiam, Galliam, Belgium, Angliam, Germaniam, ex parte Daniam, inferiores Sueciae & Russiae partes, plurimas Tartariae maioris & minoris terras, Borussiam, Poloniam, Bohemiam, potissimam Hungariam, in America Louisienses, nouam Hollandiam, nouam Angliam, Terram Magellanicam atque plures alios particulares populos. Omnis eorum sphaera est obliqua, vel talis, vt aequator horizontem oblique fecerit, & Phoebus eos radiis obliquis illustrat atque adeo frigidum inter & aestuosum moderatum efficit aërem, ita tamen, vt terrae, quae calidis climatibus propiores sunt, calidiorem habeant aestatem, lenioremque hiemem, quae vero frigidis climatibus magis confines sunt, vehementiorem hiemem, aestatemque minus calidam experiantur, & propius versus septentrionem degentes incolae aliis longiores aestiuo tempore dies, in hieme vero protractiores noctes peragant, atque adeo, sole super aequatorem altissime constituto, clima calidum, & remotissime infra eum lucente, clima frigidum nanciscantur.

§. XII.

Clima frigidum, seu *Zona frigida*, a duobus circulis polaribus sub $66^{\circ} 31'$ aequatoris includitur, quodque iterum pro sua extensione in *magis* vel *minus frigidum* dividitur, ob radios solares maxime dispersos ac disseminatos, unde leuissimus modo calor

calor sentitur incolaeque harum terrarum perpetua quasi hyeme detinentur.

§. XIII.

Clima frigidum in maxima parte Ruffiae, Sueciae, Norwegiae, magnae Tartariae, Islandiae, Gronlandiae, Canadae, Americae feptentrionalis regione, deprehenditur. Horum populorum fphaera eft parallela, id eft, polus fuper ipforum caput conftituitur, aequatorque Horizonti fenfibili parallelus eft. Sol per fex menses infra aequatorem, & per fex alios menses fupra eundem curfum fuum conficit atque adeo non multum fupra horizontem adfcendit, fed radiis ad latera tantummodo protentis paruo lucet calore, vnde non potefit non tantum oriri frigus, vt maximam per anni partem flumina, lacus atque ipfum mare inde glacie concrefcant, nec prius iterum refoluantur, quam terra Solem rurfus fupra horizontem per aliquot iam hebdomadas adfcendentem habuerit. In montibus acutis, Noua Zembla & Gronlandia, terris proxime ad Polum fitis, per totum annum montes & colles teftis glaciei conuoluti cernuntur. Incolas vero ita afficit frigus, vt iter facientibus nares, digiti, aures, pedes, frigore pereant, nec curfum fuum amplius promouere poffint.

§. XIV.

Praeter hanc autem indicatam Climatorum differentiam, aliam adhuc faciunt aëris per omnem terram circumfufio aliaque corpora hinc inde obvia, qui-

quibus Climates temperies variatur, quamque *accidentalem* adpellare haud iniquum erit. Aërem omnia prorsus corpora ambire, locaque explere, & in abditos ac infimos vsque terrae sinus penetrare, post tot de Vacuo disputationes, extra omnem dubitationis aleam posita res est. Hinc & aëris configurationem diuersam, diuersas quoque corporibus inducere mutationes, aequè indubitarum est, & idcirco ad eandem sollicitè attendere & Medici & Phisici uno ore iubent. Aër vel calidus est, vel frigidus. Calidus differt gradu maiori, vel minori, & nominemus illum aërem valde calidum, hunc temperate calidum. Hic nostrum corpus ambiens, poros cutis aperit, materiaeque in auras abiturae exitum praebet, atque efficit, vt humores in poris contenti facilius auolent. Sanguinem quoque ipsum reliquosque humores & aërem in illis contentum aliqua ex parte expandit, quo efficitur, vt vasorum latera aliquo modo extrorsum pellantur, quae rursus sese contrahentiâ, faciliorem fluidorum circuitum procurant, vnde omnes se- & excretiones, inter quas transpiratio primum locum occupat, bene succedunt. Fibrae & nerui, ex quibus machina nostra est composita, paullo magis tenduntur & ad sensum motumque exercendum redduntur aptiores. Cum vero sanitas multum ex libero actionum corporis humani exercitio dependeat, facile utique exinde intelligi potest, quantum aër temperate calidus ad illam conferat. Quod ad aërem valde calidum attinet, ille effectus in corpore hu-

humano gradu maiori diuerfos edit: Sanguis nempe & humores mirum in modum expanduntur, vasa maxime distenduntur & nerui iis adiacentes, tum motorii, tum sensorii, premuntur, vnde in illis maxima ad motus exercendos inertia atque difficultas, in his vero dolor pressorius & minor ad sentiendum dispositio producitur. Motus praeterea fluidorum valde intenditur, multi non solum serosi, sed optimi etiam roscidi & nutritii succi per excretiones nimium auctas consumuntur, vnde sanguis debita fluiditate privatus spissescit, nutritio minuitur, corpora graciliora & ficciora euadunt, & partes solidae exsiccantur. Accedit ad hoc, quod ob nimium globulorum sanguinis attritum multae impuritates salino-sulphureae generentur, quae singularem humorum qualitatem viciatam inducunt.

§. XV.

Considerauimus quidem aërem calidum, sed ille iterum distingui potest in *siccum & humidum*. Quae circa *aërem calidum & siccum* adnotanda sunt, illa conueniunt cum iis, quae de aëre temperate calido diximus. Aër vero calidus & humidus simul peculiare & adhuc non recensitos edit effectus. Non enim poros solum aperit, sed fibras etiam cutis relaxat & flaccidas reddit, vnde humores facilius & maiori in quantitate e poris exeunt, & sudor in toto corpore emanare solet. Eundem quoque effectum, nimirum relaxationem, in neruis producit, vnde non ad sensum solum, sed motum etiam red-

redduntur inepti, & ratio simul patet, cur sub aëre calido & humido pigritia & torpor mentem, lassitudo vero corpus adficiat.

§. XVI.

Aër *frigidus* gradu maiori vel minori differt: Illum adpellare placet *valde frigidum*, hunc *temperate frigidum*, excitatque sensationem in illis, quibus cutis est intertexta, nervis, vnde pori constringuntur, transpiratio quodammodo sufflamnatur, humoresque magis a peripheria ad centrum abeunt, succi vitales & nutritii intus retinentur & hinc magnum viribus & corpori accedit incrementum. Eandem vero ob rationem, nimirum ob pororum constrictionem, nervi magis tenduntur & ad motum sensationemque aptiores redduntur. Quemadmodum vero frigus omnia fluida in angustius redigit spatium, sic idem quoque aër temperate frigidus in nostri corporis humoribus praestat, eosdemque paululum condensat. Et quae modo dicta sunt de frigore moderato, illa efficit quoque frigus maiori in gradu occurrens: Poros enim perfecte occludit, transpirationem penitus supprimit, humores ab exterioribus partibus ad interiores repellit, stases, stagnationes & profusiones sanguinis producit, vnde varia & multa oriuntur mala, quae optime recensuit solideque pertractavit Excellentiss. b. m. SCHVLZIVS, in Dissertat. de *Frigore eiusque effectibus in corpore humano*, quam plura desideranti commendamus.

D

§. XVII.

§. XVII.

Aër frigidus est vel vaporibus & exhalationibus aquosis repletus, vel non, vnde talis vel in *frigidum* & *humidum* simul, vel in *frigidum* & *siccum* iterum diuidi potest. Huius effectus quod attinet, illi conueniunt cum iis, quos recensuimus §. praecedente; aër vero *frigidus* & *humidus* ab eo adhuc differt. Solidas enim partes adfcit & relaxat, earum tensionem imminuit, & transpirationem sufflammat. Cum vero solidis partibus relaxatis circulus humorum retardetur, & se- & excretionis supprimantur, hinc non multae solum humorum impuritates in vasis colliguntur & stagnationes inducuntur, sed feri quoque aliorumque humorum secessio producitur, vnde affectus, qui a deprauato se- & excretionis negotio & solidarum partium relaxatione oriuntur, exsurgunt, vt sunt febres tertianae aliaeque anomalae, diarrhoeae, dysenteriae, febres catarrhales benignae & malignae, ac petechiae.

§. XVIII.

Circa aërem consideranda quoque est eiusdem *leuitas* & *grauitas*. Per *aërem grauem* intelligimus illum, qui validam exerit pressionem. Hic validius corporis nostri fibras premit, easque maiori vi in fluida agendi instruit. Adparet ergo exinde ratio, cur transpiratio melius succedat, si mercurius in barometro altius adscendit, quam si descendit, & cur homines sub aëre grauiori alacriores, viuaciores & agiliores se sentiant, quam sub aëre
leui-

leuiori, utpote qui effectus nullam aliam causam, quam transpirationem rite succedentem, agnoscit. Facile vero ex dictis simul adparet, aërem leuem diuerso plane modo suam exserere efficaciam. Transpirationem enim non adeo, quam grauis, intendit, sed efficit potius, ut fluida nostri corporis aëre in iis contentus valde expandantur & vasa distendantur. Quod si contingit in pulmonibus, uti plerumque fieri solet, non potest non respiratio difficilis inde oriri, quoniam aër externus, ob grauitatem & inde pendentem pressionem imminutam, non sufficienter pulmones intrat eosque expandit. Eadem subest causa, cur non solum in animalibus, in vacuo constitutis, sanguis ex ore & naribus erumpat, vasa eorundem turgeant & rubore perfundantur, sed etiam cur hominibus, sub aëre leui constitutis, qualis est in montibus altioribus, sanguis ex pulmonibus, oculis, naribus & auribus prorumpat.

§. XIX.

Aër iure meritoque in *purum* & *impurum* diuiditur. *Impurus* est, qui multis particulis heterogeneis est refertus, *purus* autem, qui nullas heterogeneas in se recondit particulas. Hic ista praecipue loca ambit, quae a vento saepius perflantur, ut sunt campestria & montana, & cum nullam, quam sanguini & humoribus communicare possit, deprauatam possideat qualitatem, illum aërem sanum & loca eodem circumdata itidem salubria esse satis superque patet. Experientia hoc confirmat quoti-

D 2 diana,

diana, qua edocti scimus, aegrotos, qui sub urbano degerunt aëre, non citius a morbis, saepe admodum periculosis & chronicis, fuisse restitutos, quam si in loca se contulerint campestria. Aërem quod attinet impurum, notandum est, particulas, quas in se recondit, heterogeneas, variae esse indolis, vt terreas, calcareas, salinas, salino-sulphureas, sale caustico impraegnatas & putredinem inferentes, adeoque varias eius species exinde emergere. Id vero non est mirandum; effluuia enim, quae in aërem auolant, continuo fere variant, & pro anni tempore, tempestatum ratione & certis regionibus diuersam habent indolem. Hoc interim certum est, aërem in illis locis, vbi aquae stagnant, vel paludes sunt, crebrae fiunt aquarum inundationes, & animalium corpora in putredinem abeunt, eiusmodi particulis heterogeneis esse refertum, quae praecipue in duas commode diuidi possunt classes, quarum una *effluuia putrida*, altera *sale caustico impraegnata* sub se comprehendit. Quantum autem hominum sanitas ex his patiatur detrimenti, edocent nos morbi maligni, qui certis anni temporibus, certisque regionibus proprii sunt.

§. XX.

Cum diuersas aëris qualitates haecenus considerauimus, & Climata aëre, quatenus calorem in se continet, differant, §. III. atque eam ob causam in *calidum*, *frigidum* & *temperatum* diuidantur, §. VII. VIII. IX. hinc quisque facile ea, quae de
aëris

aëris minus vel magis calidi & frigidi in corpus humanum effectu in genere differuimus, ad incolas horum trium Climatorum adplicare poterit.

§. XXI.

Ex hactenus enim adductis facile concludere licet, ea omnia, quae in diuersis hisce Climatoribus occurrunt & producuntur, diuersam quoque inducere mutationem in ipsis corporibus variosque experere effectus, quos specialius nunc enumerare & indagare placet, si modo ea, quae circa nostrum de *Natura* conceptum ac sensum huius loci praemittenda adhuc sunt, paucis indicauerimus.

§. XXII.

Multum de *Natura* vulgo traditur, absque tamen distincta, ne dicam adaequata vocis determinatione. Ex hac enim promiscua termini huius adplicatione multae olim ortae sunt disceptationes, ac nostris adhuc temporibus multa disputantur. Et profecto hoc cum vocabulo ita fere comparatum videtur, ut cum multis aliis quotidie obuiis, quae sine determinatione praemissa iamiam intelliguntur. Inde contingit, ut homines ex infima plebe orti, omnique destituti scientia, multoties & saepe haud absone de natura eiusque operationibus loquantur, sine praevia determinata vocis significatione. Ne autem nimis prolixè hic procedamus, nec ambiguitas vocabuli obscuritatem dictis adferat, mittamus iam singulares illas speculationes, quas ab

antiquissimis temporibus eruditi de Natura protulerunt, postmodumque sollicitè collegit atque digessit doctissimus SCHELHAMMERVS, in Tract. *de Natura sibi & Medicis vindicata*; itemque ea, quae hodie dum de Spirituum natura dictitant Psychologi, & potius ad determinandam rectèque constituendam corporum naturam pergimus, quippe quae sola physicis medicisque subiecta sunt considerationibus.

§. XXIII.

Triplicem autem in praesenti Naturae considerationem suscipiamus necesse est. Ea enim vel *in vniuersum* spectari, vel ad *corpora* quaeuis extendi, vel ad *homines* solos adplicari potest. Natura in vniuersum spectata, est complexus omnium essentiarum, facultatum, virium & modorum corporum compositionum & per eadem possibilem. Quidquid autem per has simul sumtas facultates possibile est, *naturale* dicitur.

§. XXIV.

Quodlibet corpus ex partibus certo compositum est modo, adeoque gaudet *structura*, quippe quae in modo compositionis consistit. Vid. Per-Illustr. L. B. de WOLFF *Cosmolog. general.* §. 275. Omnes praeterea eiusdem mutationes fiunt motu, atque huius rationem sufficientem continet *vis motrix*. Cum igitur hac ratione cuiusdam corporis motus modificetur *structurâ*, & ens compositum, cuius

cuius motus structurâ eius modificatur, sit *machina*, hinc omnia corpora machinae nomen merentur. Porro cum id sit entis natura, quod eiusdem mutationum rationem in se continet sufficientem, atque id de corporis modo compositionis, facultate, receptiuitate, vi inertiae & motrice sit praedicandum; hinc *corporum* compositionis modum, facultates, receptiuitates, vim inertiae & motricem *naturam* eorum constituere satis superque liquet.

§. XXV.

Homo ex duabus constat partibus, anima scilicet & corpore, ergo & duabus gaudet naturis. Respectu enim animae, ceu entis simplicis, competit ei natura spirituum, siue entium simplicium (*per reg. Psycholog.*); respectu vero corporis, natura corporum (§. XXIV.) ei adplicanda est. Ambae vero hae naturae, cum in vno homine conueniant, tertiam quasi naturam constituunt, nimirum *harmooniam*, secundum quam corporis humani motus & actiones animae repraesentationibus accuratissime, effectiue, citissime respondent.

§. XXVI.

Mundus (§. III.) est contingens, (*per reg. metaphys.*) ergo potest mutari, ergo quoque natura in vniuersum spectata (§. XXIII.) & corporum (§. XXIV.) & hominis (§. XXV.) contingens est ac mutari potest; id quod quotidiana comprobatur experientia.

§. XXVII.

§. XXVII.

Corpora in terra nostra obuia medicoque vsu venientia, in tres iam dudum diuisa sunt classes, seu tria regna, *animale* nempe, *minerale* ac *vegetabile*, quibus recentiores *marinum* addiderunt. Horum omnium naturae vario modo mutari possunt, e. g. ratione figurae, formae, extensionis ac totius habitus, vbi alia aliis perfectiora, debiliora, robustiora, puriora &c. existunt, quae singula, si in corporibus animatis a primo eorum ortu primaeque nutritionis indole dependent, ad haereditariam dispositionem Medici referunt. Omnes autem mutationum ac differentiarum corporum modos enumerare hic nimis longum foret & cum instituto nostro haud conueniret, vnde eum saltem differentiae modum, quem respectu Climatum subire coguntur corpora, explicabimus.

§. XXVIII.

Climata inter se differunt (§. VIII. - XIII.) simulque naturarum differentiam inducunt. Quod speciatim *Clima calidum* attinet, maximum corporibus calorem & mobilitatem conciliat, & per expansiuam, quam aëri communicat, qualitatem, reliqua quoque corpora expandit & ad actiones promptissime subeundas ea disponit. Aërem in terrae sinus penetrare, ex physicis constat obseruationibus ac experimentis. Hic a radiis solis immediatis maxime calefactus & elasticus redditus, subter quoque terram naturas corporum maxime mutat. Corpora sub terra latitantia

tantia *regnum* ita dictum *minerale* constituunt, quod quoad maximam partem metalla nobis offert, de quorum differentia multa apud Chymicos, praecipue vero ingeniosissimum BECHERYM, in *Physica subterranea*, prostant. Ex his inprimis nobiliora illa, aurum nempe & argentum, frequentius ibidem in terrae visceribus occurrunt, quorum illud ex terra subtilissima, natura sua fixissima, cum substantia mercuriali perfectissima sulphureque purissimo; hoc vero ex multa terra alba admodum quoque fixa, pauciori sulphure & paucissimo mercuriali principio composita,prehenduntur. Calor iste, seu ignis subterraneus, pro gradu suo corporum ibi obuiorum motum adaugens, materiarum separationem, depurationem & pro conficiendis metallis purioribus intimiorem mixtionem quam maxime adiuuat, adeoque mirandum haud est, cur, testantibus Itinerariorum scriptoribus, hoc in climate aurum aequae ac argentum purissimum, artificum usibus citra ullum alium laborem statim inseruiens, copiose & fat magnis saepe in frustis eruatur. Confirmant hoc quoque gemmarum, magno numero ibidem occurrentium, prouentus ac conditio, utpote quarum nullo alio in Climate tanta copia similisque materiae puritas obseruatur. Et quid terrae motus, hoc in Climate satis frequentes, montesque igniuomi aliud indicant, quam feruentem ac sulphuream telluris, a solis igne quasi accensam, indolem, omnem fere frigoris accessum excludentem, utpote quod vix quoad nomen ibidem cognitumprehenditur.

E

§. XXIX.

§. XXIX.

Vegetabilia, quae hoc Clima profert & alit, naturam maxime calidam possident, vnde odorem fragrantissimum, caputque ferientem latissime spargunt, quod a succo, quo nutriuntur, acri, oleoso-refinoso & sulphureo provenit, cui mucilaginosum illud ac terraqueum principium, quo calor maximus distemperatur, parua admodum quantitate admixtum est. Quoad texturam etiam differentia maxima adparet, utpote quae, cum succum vehant tenuiorem ac dilutiorem, tenerior est, ramis tenuibus & paruis inprimis conspicua. Et in genere de huius Climatis arboribus, fruticibus, herbis, floribus, aliisque huc spectantibus notatur, quod magnitudinem haud admodum ingentem nanciscantur. Neque etiam ligna ibidem obuia adeo densa, firma ac solida sunt, ut ad construendas maiores domus & naues satis tuto & commode adhiberi queant. Fructus vero illic prognati plerumque sapore admodum dulci, acriori & stimulante papillulas linguae nerueas adficiunt. Optimum de naturae istorum vegetabilium differentia testimonium exinde petimus, si transmissas ex hoc Climate herbas, plantas, arbores & vites, nostrae vel alius Climatis terrae infitas, consideramus, siquidem has communiter intra breue temporis spatium ita degenerare animaduertimus, ut habitum haud raro externum plane omnem, quin imo colorem, ne dicam, florum speciem mutant. Exemplo prae ceteris esse possunt arbores theiferae fabisque Coffee praegnantes, ficus, Ana-

Ananas aliaque plurimae, de quibus plura videntur apud rei herbariae scriptores, sub titulo de *exoticis*, maxime autem omnium apud KAEMPFERVM in *Annoenitatibus exoticis*.

§. XXX.

Animalia in rationalia, seu homines, & bruta, haecque rursus in insecta, volatilia, quadrupeda & marina dispesci solent. Bruta quod attinet, ea hoc in Climate ferocissimae & calidissimae sunt naturae. Veteres iam iam Medici hoc tenere axioma medicum: Qualis cibus, talis chylus, sanguis & nutritio. Hoc & hodie verum esse per experientiam abunde cognoscimus. Bruta enim in hocce Climate degentia talibus maxime herbis nutriuntur, quae sulphureis particulis abundant, adeoque, peracta plenaria resolutione & digestionem, massae sanguineae similem sulphuream expansivam qualitatem conciliant, vnde partium sanguinem constituentium vehementior intestina agitatio & rapida per vasa rotatio, vasorum accelerata systole ac diastole, solidarumque partium summa incalescentia oritur, sicque particulae sanguinis salino-sulphureae & acres ad extrema vasorum impetuose pelluntur, atque omnes fere humores, maxime autem salivam, admodum fermentatios & ex albo flavos reddunt, ut idcirco, venenorum ad instar, lethiferos prorsus effectus exerant, si aliis corporibus eorumque humoribus quacunque ratione communicantur. Haud igitur mirandum est, si hoc Clima Leonibus, Tigrilibus,

E 2

Leo-

Leopardis, Simiis, serpentibus venenatis, &c. mor-
fu suo maxime laedentibus, & non raro mortem in
instanti inferentibus, abundare, in omnibus fere Iri-
nerariis legimus.

§. XXXI.

Homines his in terris degentes, intuitu succi sui
alimentarii tenuis, subtilioris, calidioris, aromatici,
nutritione gaudent leuiori ac pauciori, vnde fibra-
rum tam motricium, quam aliarum musculosarum
gracilitas nimiaque elasticitas, ac neruorum textura
tenerior, sensibiliorem iis statum ac tonum concilia-
ns, originem ducit. Massae sanguineae particulae
magis sulphureae & expansivae sunt, vnde rapide
sanguis per vasa circumagitur, se- & excretiones
maxime intenduntur; ipsa vero cutanea vasa, cum
ob pororum nimis arctam constitutionem, cutisque
densam compagem, humores sat magna in copia eii-
cere nequeant, hinc ii vtplurimum in corpore coa-
ceruantur, & dein per aluum impetuosius eiiciuntur.
Cutis horum incolarum, cum nudo semper
corpore incedant, a calore vehementi, eos ambiente,
maxime exasperatur & ex fusco liuida redditur.
Hic quoque calor in causa est, cur capilli ipsorum
lanuginis instar molles & crispi adpareant.

§. XXXII.

Mirari quis posset, Climatis calidi incolas, ve-
hementi calore circumdatos, sudore non facile per-
fundi, vel plane eodem diffuere; sed hoc Europaeo-
rum obseruationibus extra omnem dubitationis
aleam

aleam est positum. Hi enim ad vnum omnes confirmant, homines sub Climate calido degentes baiulis suis per calidissimas arenas incedere, toto corpore, quando requiescere ipsis placet, super iis decumbere & sedere, absque eo, vt sudoris guttulam effundant, dum interim Europaeus in sua lectica pensili velata vndique sudore perfusus eodem fere colliquefcit; vnde hominum in istis regionibus corpora densiorem magisque strictam habere curem, satis superque patet. Hac ergo ratione efficitur quidem, vt humores minus diffentur, viresque minus cito pereant, vti sudantibus alias euenit; sed eandem quoque ob rationem permultae interius colliguntur & coaceruantur particulae salinae, sulphureae, biliosae & acres, quae non possunt non summam & variam, pro diuersa sua indole, humorum massae conciliare impuritate. Quisquis etiam attente considerat ea, quae de eiusmodi hominum habitu corporis eiusque structura §. anteced. diximus, is facile eos *temperamento choleric*o inprimis gaudere perspiciet. Cum enim rapidus sanguinis per vasa circuitus cum hoc potissimum fit coniunctus, idque tanto maiori se exferat in gradu, quo magis sanguis sulphureis refertus est particulis & quo celerius circumagitur, hinc mirandum vtique haud est, quod calidi huius climatis incolas, quoniam eorum humores celerius mouentur & sulphure fat copioso scatent (§. anteced.), praedominante cholerico temperamento praeditos esse, adferamus. Et haec quoque est causa, cur animo admodum sint

feroces, immanes, truculenti, praecipites, iracundi, malitiosi ac perfidi, & plerumque corporis non adeo insignem nanciscantur proceritatem. Plura videantur apud *Guilielm. PISONEM*, de *Indiae vtriusque re naturali & medica*, Lib. I. p. 12. & 13. & *Georg. MARGRAVIUM*, *Commentar. de Brasiliens. & Chilens. indole ac lingua.*

§. XXXIII.

Huic Climates e diametro oppositum est *frigidum*, seu *Zona frigida*, ubi omnia contrario modo se habere deprehenduntur. Diuidi autem hoc Climates, pro extensione sua, commode potest in *magis* vel *minus frigidum*, quorum illud borealibus finibus, hoc temperato Climates propius accedit. Proinde etiam idem hoc Climates in *magis* vel *minus humidum* dispescere possumus: Climates humidum, ob raros solis radios, lacuum, stagnorum ac fluminum copiam, aëre frigido-humido & nebuloso hominibus maxime molestum est. Vapores enim terrae, seu exhalationes humidae, in aërem adscendentes, nubes formant, quae dum in aëre coacervantur, densiorem eum ac grauiorem reddunt, praecipue cum solis radii, oblique ad huius Climates aërem reclinati, in illum sat magna virtute agere nubesque dissipare haud valeant, quare versus terram iterum vel sub pluuiæ, pruinae, grandinis, vel alia sub forma descendunt. Talis aëris status, corpora ambiens, cutim maxime relaxat & in apertos eius poros penetrat, quare humorum abundantia molesta glandulas

las obruit tunicasque tam musculorum, quam viscerum replet, tonumque debilem reddit. Vegetabilia huius Climatis humidi similem quoque indolem habent, quod varii generis olera, rapae, cucumeres, fructus horaei, &c. testantur, quae sub coctione multum aquae emittunt, comesta vero multas inducunt flatulentias.

§. XXXIV.

Frigidum stricte sic dictum Clima maximo frigoris gradu infensum est. Causam frigoris in Solis, vt caloris & lucis genetricis, absentia quaerendam esse, Physici celeberrimi perhibent, & idcirco illud per priuationem caloris definiunt. Comprobat hanc sententiam Climatis huius conditio: Sol enim, ob longissimam ab his regionibus distantiam, radios modo paucos, & hos ex obliquo duntaxat, dimittit, quorum actio a plurimis in aëre obuuis nubibus adhuc intercipitur; vnde fit, vt per paucas modo hebdomades caloris aliquem effectum sentiant, hyeme vero quasi perpetua detineantur, & ad dimidium annum, imo per longius tempus, continuis noctis tenebris circumdentur, per reliquum autem anni tempus pauca admodum luce fruantur. Flumina hinc, quin imo maria, tanta glaciei densitate ac crassitie tunc temporis sunt obducta, vt maxima onera sustineant, & glaciei fat magna frustra torno, pro conficiendis varii generis vasis, laeuigari possint.

§. XXXV.

Talisaër, corpora ambiens, externam cutis super-

perficiem coarctat, condensat asperamque reddit, vnde pori eiusdem constringuntur, vasa extrema coarctantur & occluduntur, ac humoribus per illa alias transeuntibus via & aditus praecluditur, sicque caloris motus a peripheria ad centrum magis vrgetur ac intus potius detinetur (§. XVI.). Hinc in extremis corporis partibus sensus vtcunque & motus saepissime perit, & non raro, ob stagnantes vix resolubiles sanguinis ac humorum particulas, praecipue si intus fornacum aut immediati prorsus ignis calor illico admoueat, superueniente gangraena & sphacelo, in plenariam corruptionem & putredinem repente ruunt, prout hoc innumera exempla & brutorum & hominum, tali ratione his in locis misere extinctorum, abunde testantur. Quin imo haud raro accidit, vt homines diutius, in aëre tali commorantes, aut iter facientes, a frigore intensissimo illico trucidentur. Ab hac pororum cutis coarctatione quoque euenire credimus, quod hirsuta quaelibet animalia his in locis pilos gerant vel nigricantes, vel ad albedinem inclinantes, cuius tamen phaenomeni & alias causas non negamus. Plura de frigoris intensi in corpus humanum effectibus proferre merito dubitamus, quoniam isti admodum docte in celeberrimi b. m. SCHVLZII Dissertatione, de *Frigore eiusque in corpore humano effectibus*, pertractati fuerunt, ad quam idcirco Lectorem beneuolum merito ablegamus.

§. XXXVI.

Diximus (§. praeced.) calorem magis intus in
cor-

corporum centro, quod viscera interiora constituunt, detineri, & in eo etiam non sine ratione causam ponimus, quare harum terrarum incolae cibis admodum duris, carnibus plerumque animalium salitis fumoque induratis, frequenter admodum & copiose, vtantur iisque sine notabili valetudinis detrimento delectentur, vt etiam inde quadrati & carnosius euadant, cum aliorum Climatorum indigenae minus non solum talia adpetant, sed & peius plerumque inde se habeant variaque incommoda persentiscant. Ratio autem, cur huius Climatorum incolae cibos solutioni minus aptos bene digerere & perferre possint, in eo consistere videtur, quod duriora quaelibet alimenta maiorem ventriculi fibrarum reactionem requirant, & haec sine maiori sanguinis arteriosi & liquidi neruei influxu fieri nequeat, vnde fibris ventriculi tali modo maius omnino conciliatur robur. Confirmant hanc nostram sententiam brutorum ventriculi, qui praeter calorem intus inclusum fibris firmiteribus & robustioribus tonoque maiori sunt praediti, eamque ob causam cibos durissimos facilius digerere, concoquere & subigere possunt. Interim autem Clima hoc, intuitu salubritatis, minime aliis postponendum erit, id quod ex eo comprobatur dare annicimur: Constat nimirum, praedictum aëris statum in illo per breuissimum modo temporis spatium & vix notabiliter alterari, quare ibi locorum degentes homines ei ab incunabulis adsuescunt, vt inde vix incommoda quaedam sentiant. Insuper mediante frigore aërem ipsum puriorem

F reddi

reddi experientia constat, hinc eum, ut ut inclementiorem, homines facile sustinere possunt. Consuetudinem hic in primis maximam, si non omnem, absoluerunt paginam, quilibet nobiscum fatebitur. Indigenae enim harum terrarum, vilioris praecipue conditionis, infantes suos adhuc teneros aëris frigidi iniuriis improvide satis exponunt, quo frigori tempestiue adfuescere discant. Imo ipsi sese frigori satis praecipitanter, & quod maximum, post summam corporis in balneis incalescentiam, tradunt, & vix tamen ac ne vix quidem aliquid mali inde sibi contrahunt, quod sane alii, ex aliis climatibus eo deuenientes, absque summo valetudinis, quinimo vitae periculo, imitari minime possunt.

§. XXXVII.

Temperatum denique *Clima*, seu *Zona temperata*, ipsa sui denominatione optimum & saluberrimum aëris statum indicat, quod, an cum veritate conueniat, breuibus nunc dispiciemus. Aër dicitur temperatus, qui nec a Solis radiis nimis calefactus & expansus, nec a frigore nimis condensatus & grauis redditus, nec etiam particulis salinis, sulphureis aliisque nimis impraegnatus est, sed in quo omnia in aequilibrio sunt posita. Eiusmodi aër corpora ambiens ea uno semper modo adficit, & inspiratione attractus sanguinique permixtus, circulum eius temperat, modificatur & in aequali semper gradu conseruat, vnde etiam partium solidarum nutritio, arteriarum & cordis systole & diastole, itemque secre-

secretiones & excretiones, libere, moderate & aequaliter semper procedunt, animique status hilaris, vegetus ac serenus redditur. Sed aër perfecte talis an detur, alia vtiq̄ue est quaestio, & maxime de eo dubitandum est. Nam ex confiniis aliorum Climatum particulas alias saepe nociuas eo deferri, huiusque Climatis statum inde turbari, nemo facile inficias ibit. Quare aërem temperatum eum non nisi statuimus, qui inter calidum, humidum & frigidum medium tenet, salubrioremque naturis inducit conditionem. Vegetabilia hoc in Climate proventientia, aromaticae, temperatae & medicae virtutis sunt. Animalia carnem mollem, succulentam & probe nutrientem praebent. Pro ratione ergo victus homines ibi degentes succum nutritium corporibus suis bene adcommodatam, nec particulis alienis inquinatum, gerunt, adeoque communiter illibata ac diuturna sanitate fruuntur, simulque admodum grandaeui euadunt.

§. XXXVIII.

Singula autem haec praecipua Climata in plura adhuc minora diuiduntur, quorum fines accurate determinari nequeunt. Indicant autem ea plerumque varii generis phaenomena, frequentius in aëre obvia, videlicet imbres, grandines, nebulae, pluuiae, &c. quae per vnus vel alterius vr̄bis confinia, vel per prouinciam quandam solummodo extenduntur, aliis interim intactis manentibus; mittimus autem ea lubentes & silentio praeterimus, quoniam

ipforum conditio ad naturarum differentiam parum admodum, vel plane nihil confert.

§. XXXIX.

Haec de Climatorum & naturarum inde pendente differentia dicta fufficiant. Restat adhuc, vt breuibus indicemus, quanta in Medicina haec confideratio fit vtilitatis, quam in fingulis artis falutaris partibus haud leuem esse deprehendemus.

§. XL.

Physiologiam praecipue quod attinet, naturas ex his diuerfis climatibus diuerfa gaudentes fanitate ea nobis fiftit, vnde & ipfius fanitatis differentiae tam effentiales, quam accidentales variae sunt, & ad actiones naturales, vitales & animales fubeundas diuerfa promittitudo & alacritas in illis animaduertitur. Chylificationis hinc negotium in aliis citius, tardiusque in aliis abfoluitur, prout fibrarum ventriculi robur, & caloris in eo inclusi gradus differunt, itemque bilis conditio vel magis fulphurea & acrior, vel temperatior & magis balsamica, vel fiffior denique, aut aquofior exiftit. Hinc & ipfa fanguificationis actio diuerfimode mutatur, maffaeque fanguineae varia oritur mixtio, & exinde motus eius tam progrefiffuus, quam inteftinus varius, colorque vel magis vel minus rubicundus dependet. Secretiones denique & excretiones promtius in aliis, in aliis tardius eandem ob rationem fuccedunt. Non minus quoque partium fluidarum ad folidas varia indu-

inducitur proportio, quam dein exhalatio cutanea magis vel minus aucta immediate sequitur, cumque animae operationes & inclinationes pro corporis ratione dirigantur & modificentur, hinc quoque hominum, sub diuersis climatibus degentium, animos quoque variare satis superque liquet. Sic climatis calidi incolæ sunt crudeles, animo praecipites & ad quoslibet affectus repentinos procliuus. Qui vero sub frigiditate viuunt climate, vel minus ad affectus, vel ad tardiores tantum inclinant, animique simul fortitudine & alacritate gaudent, haecque omnia in temperati climatis incolis sunt mixta, vnde illis minorem, ceteris vero maiorem sanitatem & longaeuitatem adscribere non dubitamus.

§. XLI.

In *Pathologia* autem, praecipue generali, doctrina de Climatibus in articulo de morborum differentiis haud exiguum absoluit paginam. Haec enim cum praeternaturales consideret naturarum constitutiones, eas non vno, sed admodum diuerso modo adfici, pro ea, qua Clima quodlibet id permittit, firmitate ac debilitate, docet. Sic *Clima calidum*, ob sanguinis circulum celeriore, solidarumque partium teneriorem texturam, tonumque magis elasticum, & genus neruorum tenerius ac sensibilius, homines maioribus & grauioribus excruciantibus symptomatibus, indicat, cum e contrario in *frigidiori climate* minus perniciosi minusque dolorifici & truculenti occurrant morbi. Si enim prioris climatis

matris incolae ex vitiis multarum caussarum proca-
 tarcticarum in morbos incidunt, tunc inprimis ad
 impetuosissimas euacuationes cholericas, dirasque
 motuum peruersiones spasmodicas, inclinant, & ha-
 bitus eorum externus vel celerrime inflatur, vel foe-
 dis vlceribus deturpatur, cum in eiusmodi corpo-
 ribus magna acrium particularum congeries conti-
 nuo adfit. (§. XXXII.) Hae vero ad ventriculum
 & intestina congestae, euacuationem vehementio-
 rem sua acrimonia excitant, aut neruosis partibus
 adhaerentes, ad anomalos motus eas stimulant & ir-
 ritant, aut ad cutim propulsae, arrodendo eam &
 vasa subiacentia, vlcera excludunt foetida.

§. XLII.

Frigidi autem climatis incolae, dum potissimum
 carnibus vescuntur salitis, fumo induratis, aliisque
 durioribus & solutioni minus aptis cibis, (§. XXXVI.)
 necessario hinc humores spissiores, tenaciores mi-
 nusque mobiles, indolem acrem atque dyscrasiam
 scorbuticam facile induentes, obtinent, unde dein
 colligere licet, illos ad morbos ex humorum stasi
 orientes, inflammatorios praecipue, admodum in-
 clinare. Non minus etiam morbi chronici, qui ex
 spissitudine sanguinis difficiliter mobilis subnascun-
 tur, & a quotidiano victu e longinquo trahunt ori-
 ginem, eandem ob causam iis erunt familiares, pro-
 ut hoc experientia satis superque confirmat. Prae-
 terea quoque modo frigori, modo calori intenso se
 se exponunt, & quamuis ex hac subitanea frigoris
 &

& caloris mutatione notabile damnum raro patiantur, (§. XXXVI.) nihilominus tamen huic viuendi rationi in caussarum procatarrhicarum numero locum denegare non possumus. Cum enim ex magno frigore in hypocausta calore pene aestuantia irruant, ii praecipue, qui solito tenerioris sunt structurae, satis magnam exinde alterationem necessario percipere debent, vt mirum non sit, si, referentibus celeberrimis Practicis, multi Apoplexia, Paralyfi, affectibus soporosis, vt Comate & Lethargo, inde oppressi moriantur, reliqui autem defluxiones catarrhales, inflationes oedematosas, anasarcodes & asciticas experiantur.

§. XLIII.

Ipsam denique *temperatum Clima*, intuitu constitutionis suae naturalis & frequentioris aëris mutationis, variis quoque morbis occasionem praebet, non tamen vsque adeo acutis, nec ita frequenter chronicis, sicuti in calido & frigido deprehenduntur, quae differentia in caussarum diuersitate quam maxime posita esse videtur, vtpote quarum plures in humido, pauciores in frigido, vehementiores in calido, & mitiores in ipso hoc temperato occurrunt. Similiter quoque naturarum differentia respectu Climatorum in doctrina de signis probe attendenda est. Calidarum enim regionum incolae pulsum ordinarie fortem & celerem, quem in aliis praeternaturalem diceremus, monstrant; frigidi climatis homines segniorem & plenum; humidi tardiolem & languidi-

guidiorem, admodumque irregularem, seu inaequalem, ostendunt. Secretiones vrinae largiores in frigidis & humidis, parciore in temperatis, parcissimæ in calidioribus deprehenduntur regionibus, variamque & contentorum & colorum conditionem exhibent, ita, vt quae ab vnus Climatis sanis emittitur incolis, respectu incolarum alterius non immerito pro morbosa & praeternaturali reputanda esse videatur.

§. XLIV.

Porro specialis Pathologia morbos cuius Climati endemios vel epidemios considerandos sistit, & quam varios imprimis, pro diuerso Climatis genio, naturae differentes subire cogantur, exponit. Sic Clima calidum, ob aestuantem & expansiuam aëris indolem, victumque valde acrem, spirituosum, aromaticum, simulque sensibile & tenerum, quo homines gaudent, genus neruosum, tales maxime producit & alit morbos, qui in neruos potissimum saeuitiam suam exerunt, & acutissimae indolis sunt, adeoque citissime homines enecant. Tales praecipue sunt dirae spasmodicae contracturae, colica, dysenteria, morbus comitialis, variolae, morbilli, nec non febres acutae cum delirio, inflammatoriae, biliosae, ardentissimae, pestilenciales, &c. Horum morborum alii in aliis Climatibus rarissime occurrunt & non nisi per commercia eo transferuntur; alii mitiori plerumque in gradu incolas affligunt, quod imprimis de temperato valet climate, vt pote minus alias insalubri, adeoque tam ratione
vehe-

vehementiae, quam frequentiae morborum manifeste fatis ab aliis se distinguente. Frigidum clima, licet intuitu grauioris fereque continui frigoris, sanitati incolarum valde infensum esse videatur, vix tamen alios internos morbos, praeter febres intermittentes, pulmonum inflammationes, & chronicos quosdam, a viscerum infarctu & obstructionibus oriundos, producit, magis vero externis variis laesionibus partium, a frigore praecipue inductis & frequentius in sphacelum degenerantibus, incolis suis molestum euadit. In nullo autem alio climate frequentiores, diuturniores, grauiiores & pertinaciores morbi occurrunt, quam in humido & frigido. Aëris enim status humido-frigidus corpora ad quaeuis morborum genera recipienda disponit, & propter salia, quibus abundat, impuritates varias, stagnationes & obstructiones in corporibus inducit. Omnes ergo morbi a dyscrasia sanguinis ac humorum, eorumque spissitudine prouenientes, his in terris solenniores deprehenduntur. Ita scorbutus, arthritis, rheumatismi, podagra, hydropes, viscerumque obstructiones & inflammationes, praecipue pulmonum, pleurae, diaphragmatis & lienis, item purpura, scabies, omnis generis febres, calculi, strumae, & innumeri alii, hic sunt endemii.

§. XLV.

Quemadmodum quodlibet Clima incolas suos ad certos disponit morbos, ita in singulis illis certi
 G quo-

quoque loci sibi proprios producant adfectus, quorum causas speciales Medicus vix vnquam perfecte indagabit, nisi loci rerumque in eo occurrentium indolem perfecte cognouerit. Sic homines in Carinthia, Heluetia, Rhaetia, Valesia, Pyrenaeis & Alpium montibus, colla gerunt strumis deformata, quae terrae inprimis limosae, calcareae & lapidificae, qua flumina & fontes, aquam pro potu ordinario largientes, scatent, in corpore successiue coaceruatae, glandulasque colli tandem obstruenti, suam debent originem. Angliae, praecipue Londino, tabes pulmonalis, & totius corporis lenta ac foeda corruptio, cui *consumtionis* nomen imposuerunt, sunt familiaria mala, quorum generationi aër vaporibus repletus & lichantracum fumo refertus, multum velificatur. Hic enim sub inspiratione in pettoris cauitatem delatus, tenerrimas nerveo-membranaceas pulmonum vesiculas constringit sanguinis stagnationem inducit, & hac ratione fundamentum subsequens tandem corruptionis vlcerosae ibidem ponit. In terris ad mare Balticum sitis, vt Pomerania, Westphalia, Belgio, Dania, Suecia, Norwegia & Scania, Scorbutus ceu communis & fere inquilinus grassatur morbus, & sine dubio ab aëre impuro, diaeta crassa & aqua impura originem suam ducit. In Misnia, Thuringia, Austria, Franconia, frequentiores sunt Nephritis & calculi, quoniam hae prouinciae diuiti vinorum prouentu gaudent, eaque quoad maximam partem materiam
in

in se recondunt calcaream & tartaream, calculo generando admodum idoneam. Hungari, itemque Itali quandoque, & prope Rhenum habitantes, ob vini abusum lautamque diaetam, saepius podagra, gonagra & chiragra vexantur. Hispanis familiaris est melancholia hypochondriaca; Polonis & Lithuanis praecipue *Plica* sic dicta *Polonica*, quae in magnitudine capillorum in cirros inexplicabiles concretorum & conglutinatorum aucta, & monstrosam speciem praebente, consistit. Horum vero malorum causa ex singulari harum gentium viuendi ratione, & rerum in earum regionibus occurrentium indole facillimo erui potest negotio. Plura vero de his morbis qui desiderat, adeat Illustr. b. m. HOFFMANNI Dissertationem, de morbis certis regionibus propriis, quae in eiusdem *Opusc. patholog. practicis* profertur.

§. XLVI.

Ob varias itaque has & diuersas, climatibus singulis & naturis proprias morborum species, variam quoque singulis secundum hanc differentiam medicinam esse parandam, facillimo quisque perspiciet negotio, adeoque facile etiam ex haecenus adductis liquet, hanc doctrinam maximi quoque momenti in *Therapia* esse. Hoc iam Medicorum ille Cicero, *Cornelius* nempe *CELSUS*, optime cognouit, & in Praefatione elegantissimi sui Libri, *de re medica*, hisce verbis indicauit: *Differunt pro natura locorum genera Medicinae.* Confirmant quoque id ipsum for-

mulae ac compositiones medicamentorum cuiusuis climatis Medicis solenniores, quae differentiam talem fat manifestam simul monstrant. Ita de calidioris climatis incolis constat, quod remedia quaelibet aromatica, opiata, narcotica, cum ambra & moscho largius remixta, optime ferant, quae aliis in climatibus non nisi maxima cum circumspectione in vsum vocantur. Incredibilem enim hae gentes varietatem & copiam medicamentorum ex papauere, cannabi, datura, hyoscyamis, aliisque eiusmodi indolis concinnatorum, saepius & fere quotidie adsumunt, nec me magnopere erraturum esse confido, si causam, cur ita facile eiusmodi medicamentorum frequentiore ferant vsum, tam consuetudini, quam dispositioni a parentibus ad natos translatae, adscribam. Possumus quoque exinde rationem reddere curationum, Graecis, Indis & Arabibus potissimum solennium, cur nimirum in omnibus morbis decocta, infusa, syrupos, potiones, mixturas, aliaque huius generis creberrime adhibuerint & adhuc in vsum vocare soleant: Eiusmodi enim homines humores spissos & acres, fibrasque nimis strictas gerunt, eamque ob causam iis optime conueniunt diluentia & humectantia, quae salia infringunt acria, spissitudinem humorum emendant & fibras strictiores paululum relaxant. Eadem quoque est ratio, cur Indi, prout ex Itinerariorum scriptoribus constat, praec omnibus aliis medicamentis potiones magni faciant, quibus pulueres & pastillos aliaque diluunt & adsumunt, essentias

sentias vero & tincturas cum spiritu vini paratas minime perferre possint, ita, vt ipsi Europaei eo deuenientes, in plerisque illorum curandi methodum felici cum successu imitentur, & harum gentium plerique libentius indigenarum, quam Europaeorum Medicorum curae se committant.

§. XLVII.

Non solum autem talis medendi methodus similiaque medicamenta usum obtinent in calidissimo isto Climate, sed & in ipsis calidis Europae regionibus, vt Italia, Hispania, magnaue parte Galliae locum habet, siquidem ibidem vix conuenientiorem quandam deprehendunt methodum, quam veteri Galenicæ simillimam, per decocta, ptisanas, infusa, potiones, syrupos, Iulepos, serum lactis, fontes medicatos, Mannam, Tamarindos & oleum amygdalarum dulcium; essentias vero & tincturas nostras spirituosas plane communiter adspernantur, absorbentia terrea minus ferunt, & a mercurialibus denique ac purgantibus paulo fortioribus pessime se habent.

§. XLVIII.

Humidi autem climatis incolae ad expugnandos morbos suos maxime exposcunt diaphnoica, diaphoretica fixa, alexipharmaca, absorbentia, item purgantia paulo acriora & mercurialia, a quorum usu optime plerumque sese habent & facilius a morbis suis liberantur. Frigidum tandem clima calidio-

ra, volatilia & spirituosa medicamenta, tincturas nempe & essentias concentratas, optime ferunt, inprimis cum & sani ibidem degentes spirituosos quam maxime delectentur. E contrario vero tales humectantibus & diluentibus minime tantopere indigent, neque illa tam bene ferunt, ac populi magis australes, quoniam corpora firma & humoribus sat copiose repleta possident. A purgantibus quoque, satis etiam drasticis, longe minus commouentur, quam alii, sub coelo magis calido degentes. Testatur hoc illustris quondam Archiater Würtembergicus, D. *Rosinus LENTILIVS*, in *Miscellan. medico-pract. Tom. I. p. 214.* exemplo Curlandorum, in quibus, praemissis pulueribus digestiuis, nihil vel parum efficiebat pilulis sequentem in modum paratis: Rec. Gum. Sagapen. in aceto soluti & inspissati drachm. β . Resin. Jalapp. scrup. i. Mag. Gum. Gutt. gr. x. Öl. baccar. Iunip. gutt. 2. M. F. Pilulae pro vna dosi. Idcirco enema adplicare coactus fuit, quo facto tamen ultra quatuor deiectiones non subsequerentur. Plura exempla, de medicamentorum minori apud Curlandos effectu, eodem loco vir doctissimus recenset, quae adfertum nostrum magis adhuc confirmant. Idem fere in Germania septentrionalis incolis deprehendimus: Ab iis enim tincturae & essentiae spirituosae, ipsaeque purgantia & emetica, maiori in dosi exhibita, facilius & non adeo notabili cum incommodo perferuntur, quam ab incolis Germaniae superioris. Sic Angli quoque frequentius prae aliis nationibus cere-

cereuisiis vtuntur medicatis, indeque melius se se habent, quam ab infusis & decoctis aquosis.

§. XLIX.

Quoad fontem ita dictum *diaeteticum* aliae pariter regulae in calido, aliae in temperato, rursusque aliae in humido ac frigido climate obseruandae sunt. Viſtus enim ratio non eadem omnibus est, nec aëris ipsius correctio, nonnullis in morbis maxime necessaria, vbivis voto respondens suscipi potest. Omnino igitur huius intuitu consuetudini ac genio largiendum aliquid existimamus, adeoque prudentiae Medici periti conueniens cuius regionis diaetae praescriptio relinquenda erit.

§. L.

Notatu certe dignum est, quod in compluribus regionibus & prouinciis eiusmodi crescant herbae taliaque inueniantur remedia, quae morbis ibidem familiaribus optime medentur, ex quo non inique ad summi rerum Creatoris sapientiam argumentari possumus, quae homines, necessariis malis obnoxios, alleuare, simulque remedia, eadem facilius & felicius profigantia, suppeditare voluit. Sic in terris, quas Scorbutus infestat, specifica subsidia & herbae antiscorbuticae, vt Cochlearia, Nasturtium, Raphanus & Sinapi, copiose crescunt. Italia, Hispania & magna pars Galliae, poma Citri, aurantia & Limonia in sat magna quantitate tanquam

quam certa & optima sanitatis tum conseruandae, tum restitueandae, praesidia, profert. Lignum Guaiaci iis in locis frequentius occurrit, vbi homines malo venereo saepius laborant, & oleum Scorpionum ibi sat copiose parari potest, vbi Scorpiones ictu suo frequentissime laedunt. In regionibus septentrionalibus, vbi frigus maxime infestat, copiosae sunt syluae, lignis largiter instructae, quibus accensis homines illud optime temperare possunt. Eadem scopo inferuiunt quoque ferae, quas regiones ad septentrionem vergentes prae ceteris alunt: Hae enim praebent pelles hirsutas, ex quibus vestimenta, corpus a frigore defendentia, confici possunt. Nonne igitur inde patet, Deum, optimum Medicum & Creatorem, pro infinita sua benignitate & sapientia omnia ita ordinasse, vt quaeuis terra, si quibus malis saepius infestetur, remedia quoque domestica, iis debellandis idonea, in promptu habeat, nec aliunde eadem operose conquirere cogatur. Plura videntur apud BEVEROVICIVM Tr. de *Avtáqueia Bataviae*, seu *Introduct. in Medicinam indigenam*.

§. LI.

Quoad *Chirurgiam* denique similiter remedia, climatibus ac naturis maxime accommodata, seligenda & in vsum vocanda sunt. Sic e. g. venae sectiones non in omnibus locis ac morbis promiscue instituendae sunt. Per experientiam de iis constat, quod crebriores in temperatis regionibus, etiam in morbis

bis acutis, susceptae, admodum proficuae & salutare sint, cum e contrario in humido aut frigido climate, sub iisdem circumstantiis & in similibus morbis, maiorem vtplurimum inferant noxam. Sic apud Sinenses podagra frequentissime curatur moxa, in dorso pedum accensa & combusta, quae tamen aliarum regionum podagricis parum vel nihil leuaminis adfert, imo quandoque malum ipsum exasperat. Ita quoque operationem quandam, *cercosin* dictam, a mulierculis Arabibus accipimus, clitoridis scilicet longioris, per vstionem cum ferro candente, exstirpationem, quam autem methodum in nostratibus, aut aliorum climatum foeminis, vix vnquam requiri, multo minus admitti, nouimus. Non minus etiam alii adhuc sunt affectus externi, cuius climati proprii, qui cum curationibus suis in aliis terris rarius vel nunquam plane occurrunt, e. g. viperarum, serpentum & Tarantularum morsus & ictus, itemque perniones & horum apud septentrionales curatio. Interim tamen Medici & Chirurgi multum interest, haec omnia probe perspecta atque cognita habere, ne forsitan in curandis aliquando talibus morbis famam, operam & otium in periculum adducant, aut plane perdant. Et haec potissima sunt, quae de *naturarum, respectu Climatum, differentiis* beneuoli Lectoris diiudicationi submittere placuit.

DEO autem pro clementissime praestito
auxilio sit

LAVS, HONOR ET GLORIA.

H

NOBI

NOBILISSIMO ET DOCTISSIMO
DOMINO CANDIDATO,

S. P. D.

P R A E S E S.

Vemadmodum duae ad cuiusuis veritatis cognitionem perueniendi dantur viae, ratio nimirum & experientia; ita eaedem imprimis sunt sola, quibus medicina inuititur, fundamenta. Id quidem omnes, qui vel primis labris salutarem degustarunt disciplinam, optime norunt, sed pauci, immo paucissimi, ratione & experientia rite vtendi cognitione sunt instructi. Non in huius ignorantiae causas nunc inquiram, utpote quod hic loci nimis longum foret, nec meo responderet proposito; hoc tamen silentio praeterire non possum, rationem ab experientia & hanc ab illa separatam, vel utrasque illegitimo modo adhibitas, medicinae eiusque incremento plus damni, quam utilitatis adferre. Experientia enim sola nobis non nisi historicam contingentium, suppeditat cognitionem, atque haec non ab ipso tantum vulgo facile acquiri potest, sed plane etiam inu-
tilis

tilis & errorum plena est, nisi accedat ratio. Hanc
veritatem HIPPOCRATES iam suo tempore opti-
me perspectam habuit & cognitam. Hic enim, Me-
dicus ut sit Philosophus, postulavit, & veteres non
iniquè medicinam philosophiæ sororem adpellarunt.
Quid vero est Philosophus? Nonne is, qui veras re-
rum reddere potest rationes? Quomodo autem quis
hoc præstare valet, nisi animi facultates in verita-
tum cognitione, tum rationis, tum experientiæ ope
acquiritenda, exercuerit? Clarius hæc omnia ex TVO,
DOCTISSIME CANDIDATE, quod in hac-
ce Dissertatione pertractasti, patent argumento. Ex-
perientia enim satis superque corporum & natura-
rum pro climatibus diuersitatem testatur; sed quid
hæc inuaret cognitio, nisi rationis beneficio explicare-
tur, ego saltem perspicere non possum. Optime hoc
a TE, CLARISSIME CANDIDATE, fa-
ctum est in TVO specimine inaugurali, in quo non
corporum solum differentiam pro locorum diuersi-
tate varian, ostendisti, sed eiusdem etiam rationes,
ex circumstantiis circa hæc corpora occurrentibus
desunt, subiunxisti. Tradidisti mihi TVAM hu-
ius thematis elaborationem, antequam prelo commit-
teretur, perlegendam & emendandam, sed parum
in illa mutavi & potius admodum delectatus fui,
cum sub eius perlustratione deprehenderem, TE
omnia TVA asserta ex principiis physicis & me-
chanicis demonstrasse. Neque aliter fieri potuit, quin
scientiam medicinæ solidam & mechanicis principiis
superstructam TIBI facile comparaueris. Per sex
enim, & quod excurrit, annos in hac Academia est

commoratus, nec illotis, uti vulgo fieri solet, manibus ad medicinam accessisti, sed illam, philosophicis & mathematicis disciplinis antea probe imbutus, ad-fidue tractasti. Ab eo etiam, quo mihi immotuiisti, tempore, non ex sermonibus solum, quos Tecum de rebus ad doctrinam & praecipue ad rem medicam spectantibus contuli, & in duobus, quae cum laude sustinui, examinibus, egregios TVOS perspexi profectus, sed singulari etiam modestia morumque probitate ornatum TE semper deprehendi. Non possum itaque non TIBI de felici vitae TVAE academicae exitu & de honoribus in arte medica summis, tanquam legitimis TVAE diligentiae praemiis, gratulari. Deus TE saluum & incolumem patriae TVAE & parentibus reddat, omnia, quae conaberis, felici successu fortunet, TEQUE in patriae commune bonum, TVORVM laetitiam & aegrotorum emolumentum omni prosperitatis genere affluentem reddat & conseruet. Ego vero, si quid ex meo studio in TVVM commodum proficisci poterit, paratissimum me fore polliceor. Dabam Halae Magd.
d. VI. April. MDCCXLVI.

Quum

CLARISSIMO ET DOCTISSIMO
DOMINO CANDIDATO,

S. P. D.

IOHANNES HENRICVS DENCKER,

M. C. Opponens.

QUum clima boreale ceteris praestantius affirmarem, auritos forteam faciam eos, qui coelum frigidum insensum, sub eoque natos rudes utique ac Barbaros, seque solos emuncti navis iudicant. Cecidit autem, quod optimum est, scortina illud cum autoribus suis iam diu in profundum, & tot millia exemplorum in contrarium absurditatem eius provalant. Moralia iam linquens medicare loquar. Clima boreale, mutationum aëris crebriorum fere nescium, corpora pendentes ab hinc repentinas mutationes subire haud cogit. Cessante autem hac tempestatum vicissitudine constans magis & aequalis constituitur aëris motitatio & circa corpora circumfusio, aequalis in corpora actio. Hinc aequalis cutis constrictio & relaxatio utcumque continuatur & conservatur. Firmior itaque & constantior sanitatis status & duratio efficitur. Experientia ipsa loquitur. Haec homines tali plaga progenitos robustiores, saniores, imo quadratos nobis sistit, ac medicina vix alia indigentes, nisi forte chirurgica, & quae digestionem conservat. Consentientes mecum habeo VERVLAMIUM libr. de Vita & morte, & MEIBOMIUM in Epistola de Longaeuis, qui longaeuitatis facultatem frigori adscribunt. Hic praeterea locorum nec anguis infestus in herbis latitat, nec scorpionis morsus lethalia facit vulnera, nec tarantu-

rantula choreas agere inconsumtas & inuoluntarias
cogit, nec venenatae speluncae halitum spirant pesti-
lentialem ac lethiferum. Et quae huius generis
sexcenta alia sunt aliis in regionibus mala endemia,
huc haud reperiunda. Ast ulteriolem disquisitionem
institutum prohibet. Gaudeas, PRAENOBILIS-
SIME ac DOCTISSIME DOMINE DO-
CTORANDE, TE tali ortum solo, quod cum
reliquis de salubritate coeli contendere potest, cuiusque
praestantiam & scripto & exemplo comprobas.
Doctores TIBI ex merito conferendos honores ex
animo gratulor, uberrimosque exinde fluentes in-
dies novos & honorificos fructus sincere apprecor.
TVO me interim ulteriolem fauori & amori com-
mendo. Dab. Halae Saxonum, d. VI. April. A. R. S.
MDCCXXXVI.

S Freund! ich wünsche Dir zum Siege Glücke.
Lorbeer-Zweige bringest Du zurück
Die Hygea, weil Du wohl gerungen
Um Dich geschlungen.
Geh' und brauche die erworbnen Schätze,
Daß der Bürger nicht ein Herz verlege
Dem der Beystand Deiner Kunst das Leben
Wiedergegeben.
Vieler Vorrath ist vor uns verstecket,
Den der Nerste schlauer Fleiß entdeckt.
Uns verschaffet die Natur der Säfte
Heilsame Kräfte.
Straffe, sprach sie, Aesculap, den Räuber
Der der Menschen abgezehrte Leiber
In der Gräber finstre Wohnung schicket,
Und sie zerstücket.

©tt

GOTT der Herrgott, meine volle Kammer
Schafft das Mittel, das im letzten Jammer
Wenn das Leben mit dem Tode streitet
Hülffe bereitet.

Fahr als Rächer in die Höll herunter
Die Entschlafnen mache wieder munter.
Und der Mächten, der den Raub verschlungen
Werde bezwungen.

O zerschmettre den vergiftten Bogen,
Und die Beute werde dem entzogen,
Dessen Sichel alles Fleisch zerspaltet,
Wenn es erkaltet.

Große Wunder bringest Du zu Stande,
Denn dem Kercker und geschwärtztem Bande,
Die der Schatten bleichen Gast beschweren
Weist Du zu wehren.

Selbst ein Unwill wird den Zeus bewegen,
Daß ein Todter auf verbothnen Wegen
Zu dem Lichte, daß ihm doch benommen,
Wiedergekommen.

Freund! Dir öffne die Natur die Thüren,
Die Dich näher in die Werkstatt führen:
Bis die Ehre wie im Lenze grünet
Die Du verdienet.

Carl Ludwig L'Estocq,

ein Danziger, der Arzney-Kunst Bestiffener.

Quo ferar in tanto de TE, Laudande, fororum
Concentu? fiteam Musa quiete fruens?
An potius surgam, somnum procul esse iubente
Tempore, quo pietas vota paranda tulit?

Mitte.

Mittere quid dubitas, stimulis commota, quietem?
 Surge! quid impediās hoc pietatis opus?
 Lætus abit patrias, ex hoc certamine victor,
 Ad sedes; votis hunc comitare piis.
 Huc ades! o venias! pateant his vocibus aures!
 Adsum, quis tali surgere luce vetet?
 Qui quondam siriens Hallenses venit ad vndas,
 Has, tinctus, sanctas ille valere iubet.
 Quid faciam? lacrumans formem toleraret Ocellus?
 Hoc pudet, hoc signum non valet esse viri.
 Quid mutem? tacitus, quæ non mutanda, recondam
 Pectore sub forti, quod patientis erit.
 Miror, quam cunctis, sollertem, rebus, Amice,
 Iungere cepisti, non sine laude, manum.
 Miror & eximia, scopulos, qua mente, salutis
 Riseris interitum, non sine fraude, melos.
 Miror, quis vetuit? quam fido corde probares
 Singula, quam velles dicta probata sequi.
 Nec minus admiror specimen, quod mittis, Amice,
 Quodque TVVM læto sine coronat opus.
 Sic tandem dulci curas solamine vincis,
 Sic superos scandit Musa, per arcta, gradus.
 Sic TIBI felices felici de arbore fructus
 Surgunt, quos hilari carpere fronte queas.
 Sic TIBI, qui splendent, veniunt ex Marte triumphi,
 Quos nec invidiæ laude carere dabis.
 Hinc ego, dum vitæ sparget per membra calorem
 Cor, TE, victorem semper amare volo.

I. H. WIPPERT,

Pernavia-Liuonus, SS.Th.C.

Als ich meinen Trieb zum Dichten
Belebet, reizet und erhält,
Ist, Freund, das Ziel von meinen Pflichten,
Dein Wohl, worauf mein Wünschen fällt.
Die Pflicht ist Dir, o Freundschaft, eigen;
Ein Recht, das wahre Freunde ziert:
Drum tadelt sie auch nicht mein Schweigen,
Warum? weil mich Dein Zustand rührt.

Glaub', daß die Wirkung meiner Triebe
Aus Deinem eignen Werthe quillt,
Daß keine Kunst erzwungener Liebe,
Nein, Wahrheit jede Regung bildet:
Du kennst nicht bloß nur die Naturen,
Wie sie die Gegend unterscheidt;
Dein Blick entdeckt auch leicht die Spuren
Der abgewichenen Redlichkeit.

Was liebt man mehr an Fremden Orten?
Ist's nicht ein wohlgesunter Freund?
Ein Freund, der so bewerth in Worten
Wie in dem Herzen treu erscheint.
Soll hier Dein Lob mein Zeugniß mehren?
Doch tadle nicht, die Muse schweigt,
Da jeder, der Dich liebt, zu Ehren,
Sein Recht des Beifalls schätzt und zeigt.

Und wem gelingt nicht diese Probe?
Ein jeder kennt die Freundschafts Treu,
Und füget, irr ich mich? dem Lobe
Zugleich ein Recht zu klagen bey;

J

So

So iſtſ. Doch frage nicht von ihnen,
Was ſie zur Traurigkeit entführt?
Die Antwort liß aus ihren Mienen.
Wer iſtſ, den nicht Dein Abſchied rührt?

Du kamſt aus einer weiten Gegend
Und wählſt die Wiſſenſchaft zum Ziel;
Hygeens Reiz war es vermögend,
Worauf Dein Blick mit Vorzug fiel;
Du warbſt um ihre Gunſt und Lehre:
Das letzte zeigtet Deine Schrift,
Ein Beiſpiel ihrer Gunſt, die Ehre,
So heute Deine Scheitel trifft.

Dies Zeugniß, das mein Aug mir giebet,
Belebet, Freund, auch meine Bruſt,
Und wenn mein Kiel die Pflichten übet;
Giebt ihm Dein Werth ſo Krafft als Luſt.
Wer wolte Dirſ nicht gerne gönnen
Wenn ſtets im Wohl Dein Zuſtand blüht:
Das beſte, was wir wünſchen können,
Iſt ein zufriedenes Gemüht.

Dem ſteht ſchon fernre Ehre offen,
Der ſelbſt durch Fleiß die Bahne bricht,
Und mehr, wie ein gemeines hoffen,
Von ſeinem künftgen Glück verſpricht.
Hier ruf ich nicht mit bangen Zagen
O wäre die Erfüllung nah!
Genug, könnt' ich das Schickſal fragen,
Es ſprach zu meinem Wuñſche, Ja!

Du

Du eilst == mich soll Dein Abschied kräncken,
Wohin Dich Glück und Ehre ruft,
Doch es begleit'rt mein Ungedenken,
Dich auch in die entfernste Luft.
O könnt ich Dir noch mehr verpfänden!
Mein ganzes Herze öfnet sich ==
Die Feder fällt mir aus den Händen,
Freund, lebe wohl und denck an mich!

Justus Joh. Haltermann,

L. L. C. Riga - Liouous.

Die Freundschaft selber stimmt mein schwaches Saiten-
Spiel

Und billiget den Trieb bey Deiner Würd zu singen!
Doch was verrückt so schnell mein vorgesehtes Ziel?
Die Furcht, Geschätzter Freund, es möchte nicht gelingen.
So würdig auch Dein Lob, zu dem ich mich gewöhne,
Gibt mein erhiteter Trieb doch selbst der Schwäche nach;
Kaum prüfte ich den Klang der angegeb'nen Töne,
War iener ohne Reiz, wie diese viel zu schwach
Und meine Muse schwieg. So wenig auch mein Schweigen
Dem Beyfal, den dein Fleiß erwirbet, was benimt.
Von eignem Werthe kan auch eigne Ehre zeugen:
Es ist Dir heute ia der Doctor-Hut bestimt?
Ich wünsche Glück dazu. Auf kluger Nerzte Lehren
Beruht, nebst eignem Ruhm, der Patienten Heil;
Ich wünsche, daß Dein Fleiß sie beyde mag vermehren,
Wird mir bey Deinem Glück nur Deine Gunst zu Theil.

Nicolaus Haltermann,

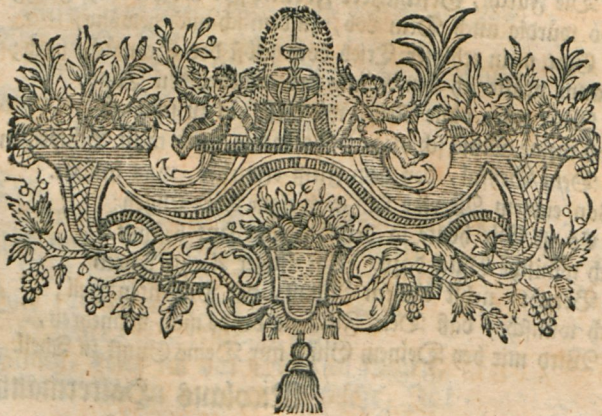
M. C. Riga - Liouous.

Die

Die Einsicht schärft der Fleiß, den Fleiß belohnt die Ehre.
 O Musen! macht dies nicht euch eure Schüler treu?
 Ja, ja, Geschätzter Freund, Dein Beyspiel dient zur Lehre,
 Die Würde, so Dich ziert, pflicht meinem Sake bey
 Und rührt mich. Soll die Pflicht von dieser Nührung zeugen;
 So schlusse sie ein Wunsch in kurzen Worten ein!
 Der Wachsthum Deines Glücks mag mir der Ehre steigen,
 Und künftiger Krancken Wohl der Einsicht Zeuge seyn.
 Nimm, Hochgeehrtester Freund, von meinen Neigungs-
 Pflichten,
 Die ich Dir schuldig bin, den schlechten Abtrag hin:
 Die Muse gönt mir nicht die Kunst geschickt zu dichten,
 Doch glaube, daß ich stets zu Deinem Dienste bin.

Christophorus Kessler,

J. St. Riga-Liuonus.

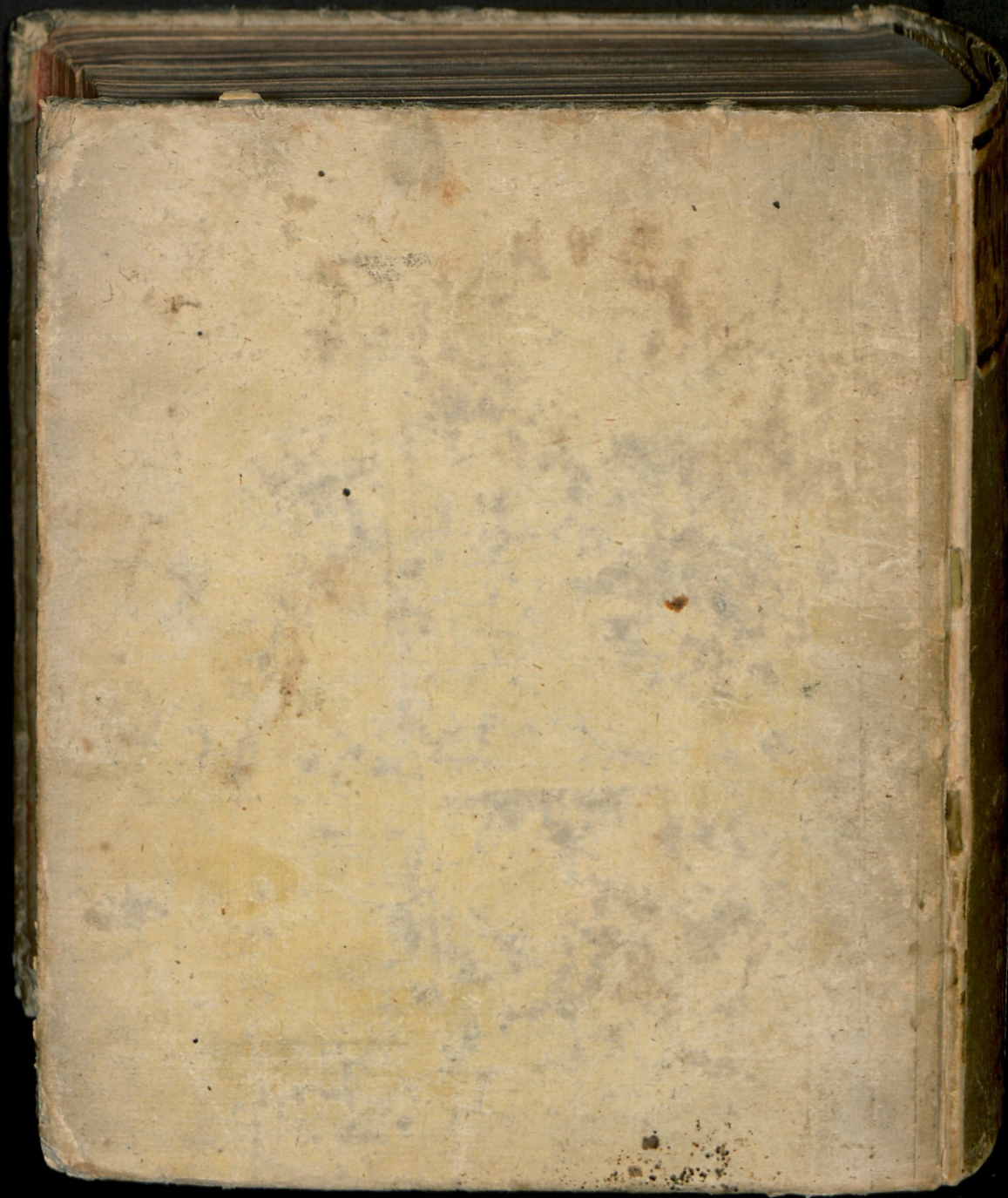

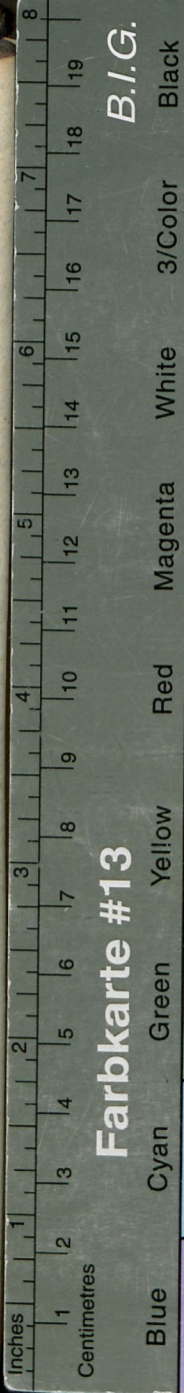
01 A 6597

ULB Halle
003 092 429

3

Farbkarte #13

B.I.G.

A.
3

NO INAVGVRALIS MEDICA
DE
FERENTIIS
VRARVM
ESPECTV
MATVM,

QVAM
SPICII SVMMI NVMINIS
ET
ATIOSAE FACVLTATIS MEDICAE
PRAESIDE
E FRIDERICIANAE MAGNIFICO
XCELLENTISSIMO ET EXPERIENTISSIMO
DOMINO
A ELIA BVCHNERO,
NT. BORVSS. REG. CONSILIAR. INTIMO,
ET PHYS. PROF. PVBL. ORDIN. ET IMPERIAL.
NATVR. CVRIOSOR. PRAESIDE,
RADV DOCTORIS
DICINA HONORIBVS ET PRIVILEGIIIS
ALIBVS LEGITIME IMPETRANDIS
MARTII, A. S. R. MDCCXLVI.
S ANTE- ET POMERIDIANIS
PVBLICE DEFENDET
VCTOR ET RESPONDENS
GVILIELMVS MVLLER,
MOSCOVIA- RVSSVS.

AE MAGDEBVRGICAE,
ISTIANI HENDELII, ACAD. TYPOGR.